

Наталія Талалуєва
Інститут педагогіки і психології
професійної освіти АПН України
м. Київ

ОСВІТА ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО ТА УКРАЇНИ ЗА РОСІЙСЬКИМИ ЗАКОНОДАВЧИМИ АКТАМИ

Історія пов'язує між собою дві країни - Україну й Польщу. В чомусь долі цих колишніх окраїн Російської імперії подібні, в чомусь – відмінні. Наше дослідження – спроба простежити їх історичні шляхи, розглядаючи урядові постанови і розпорядження, закони та матеріали, видані Міністерством народної освіти Російської імперії.

Розглянемо навчальні заклади різних розрядів, що належали до відомства Міністерства народної освіти і діяли на території України й Польщі у XIX – на початку XX ст. Оскільки польські навчальні заклади існували не тільки у Царстві Польському, а й у деяких губерніях Київського, Віленського, Ризького навчальних округів, то накази, що видавало Міністерство народної освіти і на основі яких написана стаття, стосуються їх усіх незалежно від місця розташування.

З метою полегшення управління навчальними закладами Російську імперію з 1835 р. було поділено на навчальні округи, підпорядковані Міністерству народної освіти. На території України існували Харківський, Київський та Одеський навчальні округи. Щоб створити юнацтву Царства Польського такі ж самі умови для здобуття освіти, як і для юнацтва усіх інших частин імперії, а також краще підготувати випускників для вступу в російські університети, у 1839 році було наказано: “Усі загальні та приватні навчальні заклади, що розташовані у Царстві Польському, за винятком духовних, а також повивального інституту, школи фельдшерів, школи ветеринарів та інституту глухонімих, що залишаються у відомстві

попередніх своїх начальств, становлять особливе управління під назвою Варшавський навчальний округ та підпорядковуються Міністерству народної освіти”.¹ Однак до 1867 р. навчальні заклади та установи підлягали особливій урядовій Комісії народної освіти Царства Польського. Управління ними дещо відрізнялося від управління іншими навчальними округами імперії. З моменту ліквідації Комісії означені заклади утворили Варшавський навчальний округ, підпорядкований Міністерству Народної освіти.

Управління та нагляд за навчальними закладами, розташованими на території округу, покладалися на попечителя. Рада при попечителі опікувалася поліпшенням навчальної частини, розглядала та оцінювала навчальні посібники. Потім цією роботою займався Особливий комітет для розгляду навчальних книг польською мовою. Раді Варшавського округу надавалися виключні права. Вона, як ні яка інша Рада, була, можна сказати, “останньою інстанцією” щодо розгляду навчальних книг польською мовою. Її висновки затверджував тільки попечитель Варшавського навчального округу. В інших округах підручниками користувалися лише після затвердження міністром рішення Ради.

І у Польщі, і в Україні відбувалися такі ж самі процеси, як і в усіх периферійних краях великої імперії: усюди запроваджувалася російська мова як державна. Однак з тієї великої кількості наказів, що видавалися Міністерством народної освіти щодо викладання різних предметів російською мовою, можна сказати, що корінне населення Західного і Південно-західного країв виявляло спротив такому насильству.

Незважаючи на постанови та заходи, що здійснювалися, в деяких вищих, середніх і нижчих закладах, викладання відбувалося рідною мовою. Так, у Варшавському, Київському, Віленському округах викладання проводилося мовою, що побутувала в даному осередку. Тому урядові структури були незадоволені, що саме викладання російської мови зустрічало певні утруднення, що, звичайно, не сприяло обрусінню місцевих жителів та злиттю його з росіянами. І це відбувалося у той час, коли етнічне населення переважало росіян навіть своєю чисельністю. На території Варшавського навчального округу існували німецькі, литовські, єврейські та заклади освіти інших національностей.

З 1868 р. у польських чоловічих училищах Варшавського округу викладання фізико-математичних та історичних дисциплін здійснювалося

¹ *Исторический очерк русской школы*. Составил В.В.Григорьев. – Москва, 1900. – С.331.

російською. З причини відсутності вчителів, що володіють російською мовою, уроки класичної мови було дозволено викладати за допомогою польської. З 1869 року в усіх чоловічих і жіночих гімназіях та прогімназіях викладання здійснювалося російською мовою, за винятком приватних закладів, де можна було всі предмети, крім фізики, математики та історичних наук викладати польською.

У 1885 р. був виданий закон, що стосувався Царства Польського, про обов'язкове вивчення російської мови та викладання всіх інших предметів тільки російською мовою.

У 1905 році з'являється указ, який визначає, що основною мовою викладання арифметики залишається російська, а місцевими мовами (польською та литовською) можна користуватися при викладанні арифметики у початкових класах, якщо переважна більшість учнів польської та литовської національностей. Це пояснювалося намаганням полегшити навчання дітям до 12 років, до того ж іспит з арифметики після закінчення курсу навчання проводився російською.

Таке становище спостерігалось і в 1906 р. Так, у Гродненській губернії, частина якої належала до Царства Польського, і де було повністю польське населення, в однокласних та перших класах інших початкових училищ дозволялося викладати арифметику не тільки російською, а й польською мовою, оскільки не вистачало вчителів. Щоб якимось поліпшити становище щодо підготовки вчителів з предметів гімназичних та прогімназичних курсів міністерства народної освіти, в російських університетах та вищих педагогічних закладах засновувалися стипендії для прилучення молодих людей до вчительської діяльності. Вони видавалися майбутнім учителям гімназій та прогімназій західних губерній у Московському, Казанському і Харківському університетах. Крім того, були введені деякі пільги, що полегшували вступ до навчальних закладів, які готували вчителів. Так, у 1876 р. вступники до історико-філологічних інститутів, які мали в атестатах за класичні мови оцінки не менше "4", звільнялися від перевірних іспитів. Стипендіати Дерптського навчального округу, які готувалися стати вчителями російської мови в гімназіях Прибалтійського краю, при Московському університеті звільнялися від іспитів на звання учителя гімназій, а попечитель Варшавського навчального округу мав право запрошувати на роботу російських учителів з внутрішніх губерній і виплачувати їм одноразово річну платню та подвійні суми для переїзду.

●скільки у Польщі була потреба в учительських кадрах, дев'ять навчальних закладів для підготовки вчителів початкових шкіл

Варшавського навчального округу перейменували в учительські семінарії. Сюди належали Андріївська Келецької губернії, Бельська Седлецької губернії, Варшавська у м. Варшава, Сенницька у посаді Сенниці Варшавської губернії, Вейверська Сувальської губернії, Вимислинська у селі Вимислині Ліпновського повіту Плоцької губернії, Ленчицька у м. Ленчиці Калишської губернії, Солецкая (раніше Опатовська) у посаді Сольце Радомської губернії, Холмська у м. Холми Люблінської губернії.

У Варшавському навчальному окрузі усі початкові училища були поділені на однокласні та двокласні. Головну роль у початковій народній освіті у Західному краї відігравало православне духовенство. Воно відкривало у селищах училища, виконувало обов'язки вчителів і наставників, вело боротьбу з польською пропагандою, старанно оберігало православну віру, підтримуючи та підсилюючи російське населення у краї. Коли серед польського населення почався патріотичний рух, який загрожував царській владі та православ'ю, уряд вжив певні заходи: так для охорони російської школи від польського впливу і підтримки народних шкіл, створених православним духовенством, було складено проект тимчасових правил для народних шкіл у шести північно-західних губерніях.

У Привіслінському краї, і ніде більше, діяли недільно-ремісничі та недільно-комерційні училища. Недільно-ремісничі училища не належали до розряду професійних шкіл, а були нижчими загальноосвітніми закладами для дітей ремісників. Програма цих училищ відтворювала програми двокласних початкових училищ. Заняття тут відбувалися тільки у неділю і головним контингентом були учні, що навчалися будь-якого ремесла у майстрів. На 1 січня 1894 р. функціонувало 118 недільно-ремісничих училищ, в яких навчалося 4869 хлопчиків. Кількість ця була не стабільною, що пояснювалося специфікою стосунків між учнями і майстрами, у яких вони навчалися.

У шести недільно-комерційних училищах учні набували загальну і професійну освіту. Ті, хто вступав до училища, як правило, вже мали деяку підготовку: закінчили двокласне початкове училище, або з якихось причин вибули з середніх навчальних закладів.

Управління училищами в губерніях Південно-західного краю здійснювалося дещо інакше, а тому потребувало іншої регламентації. Справа в тому, що у 1862 р. більшість мешканців цього краю становили православні росіяни. Однак меншість мала більше можливостей, ніж росіяни, давати освіту своїм дітям, а тому, на думку влади, мала великий вплив у краї. Кількість навчальних закладів для російських дітей,

розташованих у місцях, де переважало польське населення і де одержували освіту діти польських поміщиків та шляхти, була недостатньою. Навіть більшість парафіяльних училищ, призначених для простого люду, розташовувалися в садибах польських поміщиків і утримувалися за їх рахунок. Подібні недоліки були характерні і для жіночої освіти. Вважалося, що противники російських інтересів у такий спосіб проводили антиросійське виховання жінок.

Такий стан училищ у південно-західних губерніях не сприяв розумовому і моральному розвитку російського населення. Щоб уникнути поширення польської пропаганди і підсилити вплив російських поглядів, уряд визнав за необхідне реформувати училищну справу в трьох губерніях Південно-західного краю, яким, на його думку, загрожувала полонізація. На цій підставі у 1869 р. було затверджено Положення про народні училища південно-західних губерній, про жіночі гімназії і прогімназії. За Положенням до міських училищ Київської, Подільської і Волинської губерній віднесли однокласні народні училища в селищах та чоловічі і жіночі двокласні міські училища. Крім дворянських училищ, що мали перетворитися на прогімназії, п'ять дворянських училищ і одне повітове скасовувалися через невідповідність місцевим потребам, а замість них у повітових містах передбачалося відкриття по 32 чоловічих і жіночих двокласних повітових училища. При чоловічих училищах передбачався підготовчий клас, а також зміни для навчання дівчаток. Крім програмних предметів, у чоловічих училищах викладали церковний спів і креслення, для бажаючих – ремесла, а в жіночих – малювання і рукоділля. За Положенням передбачалося також у кожній із трьох південно-західних губерній відкрити в одному із селищ по двокласному училищу на зразок міських двокласних училищ, але з дворічним курсом у кожному класі. Це мало сприяти поширенню освіти серед селянського населення і полегшити пошук здібних людей, які потім ставали б сільськими вчителями, писарями, старшинами та ін. У цих навчальних закладах викладалися ті ж самі предмети, що й у двокласних міських училищах, але в більшому обсязі, а для бажаючих вводилися ремесла, садівництво й городництво. При кожному такому училищі відкривалася школа для дорослих з метою або навчання їх грамоти, або повторення вивченого раніше, якщо вони вже пройшли курс початкової школи. Заплановано було відкрити 126 нових однокласних народних училищ у тих селищах, де громада вже мала рішення про їхнє заснування.

У розпорядженні попечителя Київського навчального округу знаходилася певна сума щорічної допомоги для училищ відкритих і

утримуваних православним духівництвом. Так, 14 з 25 училищ Волинської губернії була призначена допомога. Побутувала думка, що такі училища сприяють відтворенню в селі кількості грамотних людей.

З метою поширення ремесел – ковальське, столярне й ін., – у Києві передбачалося відкрити ремісниче училище, у якому учні одночасно здобували б і загальну освіту. Для поширення жіночої освіти, крім 32 двокласних міських жіночих училищ, планувалося створити в Києві гімназію, а в Немирові, Білій Церкві і Златополлі – прогімназії. Все це робилося, щоб Західний край поповнився навчальними закладами для жінок. При цьому слід зазначити, що господинями існуючих і нових пансіонів призначалися тільки росіянки.

У Польщі для початкових училищ різних конфесій пропонувалися різні “плани навчання” з певними таблицями тижневих уроків. Для однокласних та перших класів двокласних римсько-католицьких училищ Варшавського навчального округу з 1906-1907 навчального року діяв такий розподіл уроків: а) для сільських початкових училищ при 6 уроках на день (всього 34-36 годин на тиждень): Закон Божий від 2 до 4 уроків по можливості, російська мова – 14 уроків, рідна мова з краснописанням – 12 годин, арифметика – 6 уроків на тиждень; б) для міських початкових училищ при 5 уроках на день (32-34 годин на тиждень): Закон Божий по можливості 2-4 уроки, російська мова – 12 уроків, рідна мова з краснописанням – 12 уроків, арифметика – 6 уроків на тиждень.

Навчання грамоти починалося з читання книг рідною мовою. Для цього призначався певний час, за дотриманням якого ретельно слідкували. Якщо ж учні не досягали необхідних результатів, часу додавали. На уроках російської мови, проводилися з учнями предметні бесіди, ознайомлення дітей з усною розмовною російською мовою з метою полегшити перехід від вивчення алфавіту рідної мови до російського.

Пояснювальне читання з історії та географії відбувалося на уроках обох мов. На уроках російської мови діти пізнавали факти і явища російської історії та географії, а на уроках польської – вивчали географію рідного краю і польську історію.

Випускники училищ повинні були знати про видатні історичні події (Хрещення Польщі, битва на Собачому полі і під Пловцями, заснування академії у Кракові, об'єднання Литви з Польщею, поразка хрестоносців під Грюнвальдом; мир у Торні, перемога над турками під Віднем) та про осіб, які відіграли помітну роль в історії Польщі (Мечислав I, Болеслав Кривоуст, Владислав Локеток, Казимір Великий, Владислав Ягелло, Казимир Ягеллончик, Сигізмунд Август, Стефан Баторій, Ян Собеський).

Крім означеного, вчителю дозволялося знайомити учнів з історичними відомостями про місто або місцевість, де розташована школа, вони мали знати час засвоєння міста, його минуле, пам'ятки давнини певної місцевості, які збереглися на час їхнього навчання.²

Відомості про навколишню природу учні одержували шляхом пояснювального читання на уроках двох мов: російської та польської.

У своїй практичній роботі вчителі незалежно від мови викладання користувалися однаковими методичними рекомендаціями.

Викладання арифметики можна було здійснювати і польською, і російською мовами. На останній наполягали для полегшення майбутнього навчання учнів, оскільки викладання у других класах початкових училищ здійснювалося державною мовою, а також у майбутньому дехто з учнів мали складати іспити на пільги з військової повинності, які проводилися російською мовою.

Уся документація, класні журнали, інвентаризація, офіційне листування велося російською мовою. Польською мовою можна було користуватися лише у листах до батьків.

Навчальний план других класів двокласних римсько-католицьких училищ включали: Закон Божий – 2 уроки, російська мова – 6 уроків, рідна мова – 4 уроки, арифметика – 5 уроків, російська історія – 2 уроки, краснописання – 1 урок, малювання та креслення – 2 уроки.

Всіх законів щодо російської мови, що стосувалися початкових навчальних закладів, мали дотримуватися нижчі професійні училища. Прикладом може служити Варшавське трикласне міське ремісничє училище ім. Конарського. Воно мало статус державного, а тому викладання здійснювалося російською. Якщо б воно було приватним, то усі навчальні предмети, крім історії, географії та російської мови, дозволялося б викладати польською.³

Цілком зрозуміло, що за тих історичних обставин росіянам надавалися виняткові права, адже вони представляли “тісне коло осіб, особливо корисних на службі у певній місцевості”.⁴ За законом 1886 р. у губерніях Царства Польського встановлювалися привілеї особам російського

² *Справочная книга по низшему образованию. Год четвертый. (Сведения за 1906 год).* Часть I. Составлена С.И.Анцыферовым. С-Петербург.: Сенатская типография. 1909. – С.127-130.

³ *Справочная книга по низшему образованию. Год пятый. (Сведения за 1907-1908 гг.)* Часть I. Сост. С.И.Анцыферовым. – С-Пб., 1911. – С.163-165.

⁴ *Справочная книга по низшему образованию. Год седьмой. (Сведения за 1911-1912 гг.)* Часть I. Сост. С.И.Анцыферовым – Петроград, 1915. – С.149.

походження. Так, особа польського походження або католицького віросповідання, яка вже займала посаду вчителя середнього навчального закладу, не могла призначатися на інспекторську посаду як в початковій навчальній освіті, так і в народних училищах.

Слід зазначити, що до осіб польського походження – уродженців привіслинських та західних губерній римсько-католицького віросповідання державна влада ставилася дуже насторожено: їм у приватних початкових училищах не дозволялося викладати російську мову, історію та географію. Свідোцтва на звання домашнього вчителя, що були одержані у навчальних закладах Варшавського навчального округу, не мали сили на території всієї імперії до 1906 р. Тобто, власники таких свідоцтв повинні були складати нові іспити і підтверджувати свої звання.

Якщо в якомусь населеному пункті хтось хотів відкрити приватну польську школу, то необхідною умовою було першочергове відкриття російської школи. У 1907 р. варшавський генерал-губернатор вийшов з пропозицією щодо деякого обмеження відкриття польських шкіл у місцевостях, де переважно живуть росіяни (повіти Люблінської та Седлецької губерній). Свою позицію він пояснював тим, що відкриття польських шкіл “не відповідає поглядам уряду, який бажає захистити російське населення Холмської Русі від полонізації”.⁵ До того ж він вважав це вкрай небезпечним, оскільки кількість шкіл, в яких навчання проводилося державною мовою дуже обмежена. Виходячи з цього, пропонувалося дотримуватися загального правила, за яким відкриття приватних навчальних закладів з викладанням польською мовою у місцевостях з переважним російським населенням дозволяється лише після відкриття у певному пункті російської школи. Місцевості, де буде діяти це правило, пропонувалося визначати генерал-губернатору та попечителю Варшавського округу. Якщо між ними не буде згоди – міністрам народної освіти та внутрішніх справ.

Рада міністрів, розглянувши цей проект, погодилася з ним, однак остання пропозиція зазнала деяких уточнень: визначення місцевостей поклали на генерал-губернатора з попечителем Варшавського навчального округу або місцевих окружних інспекторів з навчальної частини міністерств торгівлі і промисловості, у випадку незгоди – головних начальників цих відомств.

⁵ *Справочная книга по низшему образованию. Год пятый. (Сведения за 1907-1908 гг.)* Часть I. Сост. С.И.Анцыферовым. – С-Пб., 1911. – С.299.

У Польщі побутовало цікаве правило: мешканці міст незважаючи на стан, звання, способи утримання і віросповідання, які мали певний прибуток, мали сплачувати податок на утримання міських початкових училищ. Таку постанову прийняла Едукаційна Палата у січні 1808 р. і вона діяла ще на початку XX століття. В цю постанову вносилися корективи: починаючи з 1837 р. від училищного податку було звільнено деякі категорії військовослужбовців, прикордонну варту, вчителів та заоновчителів початкових училищ.

Училищам Царства Польського, як і іншим училищам Російської імперії присвоювалися особливі найменування. Так, у м. Любліні чоловічому початковому училищу дали назву – Олексіївське, на честь народження цесаревича Олексія, а жіночому – Олександринське.

Таблиця 1

Кількість середніх загальноосвітніх закладів та учнів у них

Округ	Чоловічі навчальні заклади		Жіночі навчальні заклади	
	Кількість закладів	Кількість учнів	Кількість закладів	Кількість учнів
Харківський	37	8374	20	5884
Одеський	36	7536	22	6673
Київський	32	9177	21	5677
Варшавський	32	9454	17	5083

В Україні, як і у Польщі існували середні загальноосвітні навчальні заклади. До них належали гімназії та прогімназії (чоловічі і жіночі), реальні училища, духовні семінарії (чоловічі і жіночі), єпархіальні жіночі училища, жіночі гімназії та інститути Відомства імператриці Марії. Розподіл перелічених середніх навчальних закладів за навчальними округами представлено в *таблиці 1*.⁶ З неї видно, що розподіл навчальних закладів за округами досить рівномірний. Однак картина буде більш повною, якщо інформацію співвіднести з порівняльними даними простору та кількістю населення з одного боку, і кількістю учнів і навчальних закладів - з іншого (*табл. 2*).⁷

З наведених зіставлень видно, що один чоловічий середній навчальний заклад був розташований на 26,7 тис. кв. км України і приходився на 958 тис. душ обох статей, а жіночий на 1590 (враховуючи усе населення обох статей) і на 44,3 тис. кв. км. Один учень у середньому навчальному

⁶ Подробный указатель по отделам Всероссийской промышленной и художественной выставки 1896 г. в Нижнем Новгороде. Отдел XIX Народное образование. – 1896. – С.12.

⁷ Подробный указатель по отделам Всероссийской промышленной и художественной выставки 1896 г. в Нижнем Новгороде. Отдел XIX Народное образование. – 1896. – С.12.

закладі припадав на 3350 душ обох статей, а в жіночому – на 5250. Якщо прийняти для простоти розрахунків, що жіноча стаття складає половину всього населення, то одержані цифри покажуть, що один учень у середньому закладі припадав на 1675 душ чоловічої статі, а одна учениця – на 2625 душ жіночої статі.

Таблиця 2

Співвідношення навчальних закладів за простором і населенням

Округ	Один чоловічий навчальний заклад на		Один жіночий навчальний заклад на		Кількість душ обох статей на	
	тисяч душ	тисяч кв. км	тисяч душ	тисяч кв. км	одну ученицю у середньому навчальному закладі	одного учня у середньому навчальному закладі
Харківський	333	11.7	615	21.3	1465	2100
Одеський	198	6.9	325	11.1	940	1070
Київський	427	8.1	650	11.9	1500	2420
Варшавський	277	4	528	6.9	910	1760
Всього	1235	30.3	2118	51.2	4815	7350

В округах, освіта яких аналізується, функціонували й університети. Кількість навчаючих в них, відображено у табл.3.⁸

Таблиця 3

Відсоток до загального числа студентів певного року в усіх університетах України та Польщі разом

Університети	Кількість студентів			
	1880 р.	1885 р.	1890 р.	1894 р.
Харківський	22.9	29.3	22.1	21.6
Новоросійський	12.3	12	9.9	9.5
Св. Володимира	36.7	30.7	41.6	45.9
Варшавський	28.1	28	26.4	23

З таблиці видно, що перше місце за кількістю студентів з 1880 по 1894 рр. займав університет Св. Володимира, друге – Варшавський. Як змінився чисельний склад студентів за ці роки видно з таблиці 4.⁹

⁸ Там само.

⁹ *Подробный указатель по отделам Всероссийской промышленной и художественной выставки 1896 г. в Нижнем Новгороде. Отдел XIX Народное образование.* – 1896. – С.3.

Таблиця 4

Чисельний склад студентів

Університети	Кількість студентів			
	1880 р.	1885 р.	1890 р.	1894 р.
Харківський	655	1372	1042	1090
Новоросійський	352	610	441	506
Св. Володимира	1050	1589	1982	2453
Варшавський	803	1395	1274	1152
Всього	2860	4966	4739	5201

Із зіставлення видно, що хоча кількість студентів в університетах і збільшилась з 1880 р. на 82%, однак збільшення це відбувалося протягом останніх десяти років значно повільніше, ніж у першу з узятих в таблиці п'ятирічок. Це можна пояснити обмеженнями, пов'язаними з уставом 1884 р. відносно вільних слухачів університетів. Неперервне збільшення кількості студентів спостерігалось тільки в університеті Св. Володимира.

В усіх університетах викладання, іспити, публічні акти та діловодство мали проводитися російською мовою.

Ознайомлюючись з деякими навчальними закладами України і Польщі минулого, ми намагалися виявити негативні явища, що мали місце в галузі освіти в минулому. Аналіз давнього досвіду допоможе побудувати нове здорове суспільство.

Наталія Талалуєва

**ОСВІТА ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО ТА УКРАЇНИ
ЗА РОСІЙСЬКИМИ ЗАКОНОДАВЧИМИ АКТАМИ**

Резюме

На основі урядових розпоряджень, законів, постанов Міністерства народної освіти висвітлено історичні аспекти діяльності навчальних закладів різних розрядів України і Польщі. Відтворено відношення урядових державних установ до діяльності закладів освіти цих країн, організації навчального процесу та застосування в ньому рідної мови учнів. Розглянуто навчальний план двокласного римсько-католицького училища. Зроблено порівняльний аналіз кількості тих, хто навчався у середніх і вищих закладах освіти двох країн. Сподіваємося, що зроблений аналіз допоможе уникнути негативних явищ, що спостерігалися з боку державних органів Російської імперії, щодо навчання національних меншин.

Natalia Tałaluiewa

KSZTAŁCENIE W PAŃSTWIE POLSKIM I NA UKRAINIE WEDŁUG ROSYJSKICH USTAW PRAWNYCH

Streszczenie

Na podstawie rozporządzeń rządowych, ustaw, postanowień Ministerstwa Kształcenia Publicznego naświetlono historyczne aspekty działalności zakładów naukowych Ukrainy i Polski, różnych kategorii. Uzmysłowano stosunek rządowych, państwowych organizacji do działalności instytucji kształcenia w tych krajach, organizacji procesu nauczania i zastosowania w nim narodowego języka uczniów. Rozpatrzono plan nauczania dwuklasowej rzymsko-katolickiej szkoły. Zrealizowano analizę porównawczą właściwości tych, którzy uczyli się w średnich i wyższych zakładach kształcenia innych krajów. Mamy nadzieję, że przeprowadzona analiza pomoże uniknąć negatywnych zjawisk, mających miejsce w związku z działalnością państwowych organów rosyjskiego imperium, odnośnie do organizacji nauczania mniejszości narodowych.

Nataliya Talaluyeva

REIGN EDUCATION POLISH AND UKRAINE FOR RUSSIAN LEGISLATIVE ACTS

Summary

On base of governmental orders, laws, Ministry decisions of popular education elucidated historic activity aspects of sparring establishments of different Ukraine digits and Poland. Reproduced attitudes of governmental state founding to education establishments activity of these countries, organizations of sparring process and application in it of native pupils language. Considered a sparring plan of the two-classes roman-catholic college. Done a comparative amount analysis of that, who learns in middle and higher establishments of education of two countries. Set hopes, that a done analysis will lend a hand to steer clear of negative phenomena, that were observed on the part of state organs of Russian empire, as for teaching of national minorities.